

היום נלמד בעזרת ה':

בבא בתרא דף ז

(בעמוד הקודם)

הנהו בי תרי: היו שני אנשים שהיו גרים זה בבית וזה בעלייה (= שני אחים שקיבלו את הבניין בירושה, זה נטל בית וזה נטל עלייה), שקעו הכתלים התחתונים בארץ וכל הבניין (= הבית והעלייה) נעשה נמוך יותר, וכעת התחתון לא יכול להיכנס לביתו אלא אם הוא מתכופף. אמר התחתון לעליון - 'בוא נהרוס את כל הבניין ונבנה אותו שוב', ענה לו העליון - 'אני גר במקום טוב (= שהרי דירתי לא שקעה בתוך הארץ) ואין לי סיבה להרוס את הבניין', אמר לו התחתון - 'אני יהרוס ויבנה את הבניין משלי', ענה לו העליון - 'אין לי מקום אחר לגור בו לכינתיים', אמר לו התחתון - 'אני אשכור עבורך מקום לגור בו', ענה לו העליון - 'לא מעוניין שתשכור לי מקום ותהרוס ותבנה את הבניין, לפי שאין לי כח לטרוח בכל הטרחה הזאת', אמר לו התחתון - 'אני לא יכול להיכנס לביתי בגלל העלייה שלך שהיא שקעה לתוך המקום שבו היה הבית שלי', ענה לו העליון - 'תתכופף עד כריסך ותיכנס לביתך, תתכופף עד כריסך ותצא מביתך'.

אמר רב חמא: אכן הדין הוא שהעליון יכול לעכב את התחתון מלהרוס את הבניין.

והני מילי: אבל כל זה רק במקרה שקורות רצפת העלייה לא שקעו למטה מעשרה טפחים, אבל אם שקעו למטה מעשרה טפחים יכול התחתון לומר לו 'למטה מעשרה טפחים זוהי הרשות שלי, ואני לא משועבד לך שתוכל לעכב בעדי מלהרוס את הבניין'.

וה"מ: וכן כל זה רק כאשר הם לא התנו ביניהם, אבל אם כשחילקו ביניהם את הבניין עשו תנאי שאם העלייה תשקע יהרסו את הבניין ויבנוהו מחדש, יכול התחתון להכריח את העליון שהם יהרסו ויבנו את הבניין גם אם רצפת העלייה לא שקעה עשרה טפחים.

שאלה: וכי אתנו בהדי הדדי, עד כמה? במקרה שהם עשו תנאי ביניהם, כמה העלייה צריכה לשקוע בכדי שהתחתון יוכל להכריח את העליון לסתור ולבנות?

תשובה: אמרו רבנן קמיה דרבה וכו': כמו שלמדנו במשנה לקמן (דף צח:) - המקבל על עצמו לבנות בית לחבירו, עליו לבנות את הבית שיהיה גובהו כחצי אורכו ורוחבו. כגון בית שארכו עשר אמות ורחבו עשרים אמות, על גובהו להיות חמשה עשר אמות, שזהו חצי מדת ארכו וחצי מדת רחבו. ואם אין בגובה דירת התחתון כשיעור זה, יכול התחתון לכפות את העליון להרוס את הבניין.

אמר להו רבה: אמר רבה לרבנן, וכי לא אמרתי לכם שלא תתלו 'בוקי סריקי' ברב נחמן?! (- אל תאמרו שרב נחמן אמר 'דברים ריקים' שאין בהם טעם!), כך אמר רב נחמן - השיעור הוא שהתחתון יכול לגור כפי שדרך האנשים לגור, ולכן כל עוד הוא יכול לגור כדרך האנשים הרי שגם אם עשו תנאי ביניהם אין התחתון יכול להכריח את העליון להרוס ולבנות.

וכמה? מה הוא השיעור הזה?

כי היכי דעיילי איסוריתא דמחוזא והדר: באופן שלא תפריע תקרת הבית לתחתון לסחוב על גבו חבילה בינונית של קנים ארוכים (שכך היו סוחכים אנשי העיר 'מחוזא'), ולהסתובב עם חבילה זו בכל צדדי הבית, ואם הונמכה דירתו עד שאינו יכול לסחוב משא זה בתוך הבית, יכול התחתון להכריח את העליון להרוס את הבנין.

ההוא גברא: אדם אחד בנה חומה מאחורי החלון של חבירו, אמר לו חבירו - 'אתה מחשיך לי את ביתי' (- שכעת לא נכנס אור דרך החלון, שהחומה מסתירה את האור), ענה לו בעל החומה - 'אני אסתום לך את החלון, ובמקומו אעשה לך חלון מעל החומה שלי' (- הבית היה יותר גבוה מהחומה, והוא אמר לו שיעשה לו חלון חדש בבית במקום יותר גבוה מהחומה ובכך יכנס לו אור), אמר לו חבירו - 'כשתדפוק עם פטיש על הקיר לעשות בו חלון הוא ינוע ויזוז מחמת המכה, ומחמת כן הוא יהיה קיר רעוע, ואיני חפץ בכך', ענה לו בעל החומה - 'אני אהרוס את כל הקיר של ביתך מהחלק העליון עד מקום הכותל שלי, ושם אני אבנה לך קיר חדש ואעשה לך חלונות מעל גובה הכותל שלי', אמר לו חבירו - 'איני חפץ בכך, לפי שקיר שהחלק התחתון שלו ישן והחלק העליון שלו חדש, החלקים לא נדבקים היטב' (- שאין הטיט החדש נדבק היטב עם הטיט הישן שהתייבש כבר), ענה לו

בעל החומה - אני אהרוס את כל הקיר ואבנה לך קיר חדש עם חלונות מעל גובה החומה שלי, אמר לו חברו - 'קיר אחד חדש בבית שכולו ישן לא עומד היטב, ואיני חפץ בכך', ענה לו בעל החומה - 'אני אהרוס את כל הבית ואבנה לך בית חדש עם חלונות', אמר לו חברו - 'אין לי מקום לגור בו לכינתיים', ענה לו בעל החומה - 'אני אשכור עבורך מקום לגור בו', אמר לו חברו - 'אין לי כח לטרוח בכל הטרחה הזאת'.

אמר רב חמא: אכן הדין הוא שבעל הבית יכול לעכב את בעל החומה מלהרוס את הבית ולבנותו שוב.

קושיא: היינו הך, והא תו למה לי? מדוע הגמ' הביאה את המעשה הזה והרי כבר למדנו זאת מהמעשה הקודם (לגבי שני אנשים שהיו גרים זה בבית זה בעלייה).

תירוץ: הא קמ"ל וכו': החידוש הוא שאפילו אם בעל הבית משתמש בבית רק לצורך אכסון עצים ותכן והוא לא גר בעצמו בבית, בכל זאת יכול לטעון לבעל הכותל שאין לו כח לטרוח ולהוציא את העצים והתכן מהבית.

הנהו בי תרי אחי: היו שני אחים שחילקו ביניהם את הירושה, זה נטל טרקלין יפה (= 'אספלידא'), וזה נטל גינה (= 'תרביצא') שהיתה בצד הטרקלין וממנה נכנס אור לטרקלין. הלך זה שנטל את הגינה ובנה בגינה חומה על פתח הטרקלין, אמר לו בעל הטרקלין - 'אתה מחשיך לי את הטרקלין', ענה לו בעל הגינה - 'בניתי את החומה בשטח שלי, והרי אין לך חזקת אור שלוש שנים (= 'חזקה' במשך שלוש שנים שבטרקלין שלך יש אור), שהרי רק כעת חילקנו בינינו את הירושה'.

אמר רב חמא: אכן הדין הוא שבעל הגינה יכול להשאיר את החומה.

קושיא על רב חמא: א"ל רבינא לרב אשי: מדוע זה שונה ממה שלמדנו בברייתא - שני אחים שחילקו ביניהם את הירושה, זה נטל כרם וזה נטל שדה תבואה, יש לבעל הכרם שטח של ארבע אמות בתוך שדה התבואה לצורך חרישת הכרם ע"י שוורים (= כלומר שע"י כך יוכל לחרוש גם את השטח של הכרם הצמוד לשדה התבואה ולהכניס שם את השוורים שיחרשו), לפי שעל מנת כן הם חילקו ביניהם את הירושה. ע"כ הברייתא. וא"כ קשה מדוע במקרה שלנו אנו לא אומרים שהם חילקו ביניהם את הירושה על מנת שהוא לא יחשיך לו את הטרקלין?

תירוץ: א"ל התם דעלו להדדי: שם מדובר שבעל הכרם נתן לבעל שדה התבואה דמים עבור מה שהכרם שווה יותר משדה התבואה (= כרם שווה יותר משדה), ולכן עליו לקבל כרם שאפשר לחרוש בכולו.

קושיא: **אבל הכא מאי וכו'.** וכי כאן מדובר שבעל הטרקלין לא נתן לבעל הגינה דמים עבור מה שהטרקלין שווה יותר מהגינה? וכי מדובר כאן שבעל הגינה היה שוטה שהסכים לקחת גינה שדמיה מועטים ולתת לאחיו טרקלין ששווה הרבה יותר, ולא לקח את ההפרש מאחיו?

תירוץ: **א"ל נהי דעלו להדדי וכו'.** באמת הוא כן שילם לאחיו את ההפרש, אבל הוא שילם לו רק את דמי הלבנים וקורות הבית, אבל הוא לא שילם לו את דמי האוויר! וכיון שהיתה כאן מכירה רק על הלבנים והקורות ולא על אוויר הטרקלין, לכן יכול בעל הגינה להחשיך את הטרקלין.

קושיא: **ולימא ליה מעיקרא אספלידא פלגת לי, השתא משוית לי אידרונא:** שבעל הטרקלין יאמר לו - חילקנו בינינו את הירושה על מנת שאני אקבל 'טרקלין', וכעת שהחשכת לי אותו הוא נעשה 'אינדרונא' דהיינו חדר אפל, ואני נתתי לך את דמי ההפרש על מנת שאקבל 'טרקלין' ולא 'אינדרונא'!

תירוץ: **אמר רב שימי בר אשי:** כשהם חילקו ביניהם את הירושה הוא קיבל דבר ששמו 'טרקלין', וגם כעת לאחר שהוא החשיך לו אותו לא בטל שמו מעליו, ונשאר שמו 'טרקלין'.

מי לא תניא: וכן למדנו בבביתא - האומר לחבירו 'בית כור עפר' (= קרקע שאפשר לזרוע בה כור תבואה) אני מוכר לך, המכירה קיימת אפילו אם יש בו רק לתך (= חצי כור), לפי שהמוכר יכול לטעון התכוונתי למכור לך קרקע שנקראת בשם 'בית כור' ולא בית כור ממש, וזה רק במקרה שבאמת הקרקע שלו נקראת בשם 'בית כור'. וכן אם אמר לו 'כרם' אני מוכר לך, המכירה קיימת למרות שאין בו גפנים, לפי שהמוכר יכול לטעון התכוונתי למכור לך קרקע שנקראת בשם 'כרם', וזה רק במקרה שבאמת הקרקע שלו נקראת בשם 'כרם'. וכן לגבי פרדס.

מהברייתא מוכח, שלמרות שהקונה התכוין לקנות כרם עם גפנים וכו' אין זה מקח טעות, לפי שהוא קיבל דבר הקרוי 'כרם' וכו'. וכמו כן גם כאן, למרות שבעל הטרקלין התכוין לשלם עבור טרקלין מואר, אין זה מקח טעות כי הוא קיבל דבר ששמו 'טרקלין'.

דחיה: **מי דמי:** אין המקרים דומים! לפי שבמקרה של הברייתא המוכר יכול לטעון לקונה מכרתי לך דבר הנקרא 'כרם' וכו', אבל כאן הוא יכול לטעון לו - 'חילקנו בינינו את הירושה על דעת שאני יגור בטרקלין כדרך שגרו בה אבותינו, וכשם שהם

גרו בטרקלין מואר כך גם אני רוצה לגור בטרקלין מואר, ועל דעת כן חלקנו את הירושה'.

אמרו ליה מר ינוקא ומר קשישא בריה דרב חסדא לרב אשי: רב חמא הוא מנהרדעא, והוא לא סובר שאפשר לומר את הטעם 'חלקנו בינינו את הירושה על דעת שאני יגור בטרקלין כדרך שגרו בה אבותינו', והוא (= רב חמא) הולך בשיטת נהרדעא. **הגמ' מביאה את שיטתם:**

דאמר ר"נ אמר שמואל: שאמר רב נחמן בשם שמואל שהיה מנהרדעא, האחים שחילקו ביניהם את הירושה וכל אחד מהם נטל שדה אחת, והיה אביהם רגיל לעבור דרך השדה האחת לשדה השניה, אין לאח רשות להיכנס לשדה שלו דרך השדה של אחיו. ואם כל אחד מהם נטל בית בירושה, יכול האח לבנות חומה מול חלון אחיו, ואין האח יכול להתנגד לסתימת אורו. ואם אח אחד נטל חצר ובית ואחיו נטל את העלייה, אין האח שנטל את העלייה יכול להניח סולם בחצר אחיו כדי לעלות לעליה. ואם כל אחד מהם נטל שדה, האח לא יכול להביא מים מהנהר ולעבור דרך השדה של אחיו לשדה שלו, למרות שאביו היה מביא מים ועובר דרך השדה הזאת. **ומכאן ששמואל שהיה מנהרדעא סובר, שאין האח יכול לטעון לאחיו שהוא ימשיך להשתמש בשדה או בבית כדרך שהשתמש אביו.**

דבא ורב אמר יש להן: ויכול האח להכריח את אחיו לתת לו דרך בשדהו או שלא להחשיך את דירתו, ויכול להכריחו להניח לו לשים סולם בחצירו כדי לעלות לעליה, וכן יכול להכריח אותו לתת לו להעביר מים דרך שדהו.

*

ההוא שטרא דיתמי: מעשה ביתומים שירשו שטר חוב מאביהם (שהוא הלווה כסף), וכשהם רצו לגבות את החוב מהלווה, הוא הוציא 'שובר' - שטר שהוא פרע את החוב לאבא. פסק רב חמא שלא גובים בשטר הזה אך גם לא קורעים אותו. לא גובים, בגלל שיצא עליו שובר. אך לא קורעים אותו, כדי שכשיגדלו היתומים הם יביאו ראייה שהשובר מזויף ויגבו את החוב בשטר. (הסיבה שאנו חוששים שהשובר מזויף תתבאר להלן).

אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרבינא - הלכתא מאי: מה ההלכה בארבעת המקרים הנ"ל? אמר לו רבינא בכלם הלכה כרב חמא חוץ מהמקרה האחרון של 'שובר' שאין הלכה כמותו, משום שאין לחשוש שהשובר מזויף, שהרי אין להחזיק את העדים שחתמו על השובר כשקרנים.

מר זוטרא בריה דרב מרי אמר: גם במקרה האחרון של 'שובר' הלכה כרב חמא. משום שיש סיבה לחשוש שהשובר מזוייף. כי אם השובר אמיתי מדוע הלווה לא הוציא אותו בחיי האב? אלא השובר מזוייף ולכן הוא חשש להוציא אותו בפני האב שיודע את האמת, והמתין עד שימות האב ויתבעו אותו היתומים ואז יוכל לשקר עליהם.

*

משנה: כופין אותו לבנות בית שער ודלת לחצר: כופים את כל אחד מכני החצר להשתתף בעלות של בניית 'בית שער' = בית קטן שבו יושב שומר הפתח והוא מרחיק את בני רשות הרבים מלהציץ בחצר, כדי שבני רשות הרבים לא יוכלו להציץ דרך הפתח לחצר. וכן לבנות דלת לכניסה לחצר כדי לנעול את הכניסה מפני הגנבים (נמוק"י).

רבן שמעון בן גמליאל אומר לא כל החצרות ראויות לבית שער: יש חצירות שאינן צריכות בית שער, כי הן נמצאות במקום שאין בו היזק ראייה. ויתבאר בגמרא.

כופין אותו לבנות לעיר וכו': בדומה לבית, כך נחלקו גם בעיר. ורשב"ג סובר שיש ערים שאינן צריכות חומה כי הן נמצאות במקום שאין בו סכנה.

כמה יהא בעיר ויהא כאנשי העיר: כמה זמן המתגורר בעיר בשכירות נחשב כאנשי העיר וחייב להשתתף איתם בהוצאות? התשובה יב' חודש. אמנם אם הוא קנה דירה בעיר הוא נחשב מיד כבני העיר.

גמרא: למימרא דבית שער מעליותא היא: מדברי המשנה משמע שבניית בית שער לחצר היא דבר טוב, עד שכופין את בני החצר לשלם עליה. אך היה מעשה בחסיד שאליהו הנביא היה רגיל להתגלות אליו ולדבר איתו, והחסיד בנה בית שער לחצר ואליהו הפסיק לדבר איתו, בגלל שהבית שער חוסם את הקול של העניים שבאים לזעוק לבקשת צדקה. ואם כן זה דבר לא טוב!

הגמרא מתרצת כמה תירוצים:

לא קשיא הא מגואי הא מבראי: דרך הבית שער נכנסים לחצר. אמנם אם הבית שער בנוי בתוך החצר, הדבר גרוע. משום שדלת הכניסה לחצר נמצאית בקו ישר עם הגדר המקיפה את החצר, וכאן דלת הכניסה לחצר היא גם דלת הכניסה לבית שער, והיא נעולה. וכשבא העני וצועק, בעל הבית לא שומע אותו, כי הבית שער שמעבר לדלת חוסם את הקול שלו. אבל אם הבית שער בנוי מחוץ לחצר בשטח

של רשות הרבים, זו מעלה. מכיון שבפתח הכניסה לבית שער אין דלת, אלא הדלת של החצר נמצאית בתוך ה'בית שער' בקו ישר עם הגדר, ולכן העני נכנס לתוך הבית שער וצועק לבעל הבית ובעל הבית שומע אותו. (רבינו גרשום).

ואי בעית אימא - הא והא מבראי, ולא קשיא הא דאית ליה דלת הא דלית ליה דלת: בשני המקרים מדובר בבית שער הבנוי מחוץ לחצר. אך במשנה מדובר שלא היתה לו דלת בכניסה (כפי שביארנו) ואם כן העני יכול להכנס לתוכו ולהגיע עד שער החצר ולצעוק. ואילו החסיד בנה בית שער שיש לו דלת בכניסה והעני לא היה יכול להכנס, וקולו לא נשמע לבעל הבית.

אי בעית 'אימא - הא והא דאית ליה דלת, ולא קשיא הא דאית ליה פותחת הא דלית ליה פותחת: בשני המקרים מדובר בבית שער הבנוי מחוץ לחצר שיש דלת בכניסה לבית שער. אך במשנה מדובר שבדלת קבוע מנעול עם מפתח והעני יכול לפתוח את הדלת ולהכנס, ואילו החסיד בנה דלת בלי מפתח קבוע במנעול והעני לא יכול להכנס.

אי בעית אימא - הא והא דאית ליה פותחת, ולא קשיא הא דפותחת זידיה מגואי הא דפותחת זידיה מבראי: בשני המקרים מדובר בבית שער הבנוי מחוץ לחצר שיש לו דלת ויש בדלת מפתח קבוע. אך במשנה מדובר שהמפתח היה מהצד החיצוני והעני יכל לפתוח ולהכנס וכ"ל, ואילו החסיד בנה מפתח בצד הפנימי והעני לא יכל להכנס.

*

למדנו במשנה - כופין אותו לבנות בית שער ודלת לחצר, ורשב"ג אומר לא כל החצירות צריכות בית שער. הגמרא מבארת את דעתו.

תניא רבן שמעון בן גמליאל אומר וכו'.

ורבנן - זימנין דדחקי וכו': ורבנן שחולקים על רשב"ג סוברים שלפעמים מהלכים הרבה בני אדם ברשות הרבים והם נדחקים ונכנסים גם ליד החצרות שאינם סמוכות לרשות הרבים.

*

למדנה במשנה - כופין אותו לבנות לעיר חומה דלתיים ובריה, ורשב"ג אומר לא כל העיירות צריכות חומה. הגמרא מבארת את דעתו.

«תִּירֵךְ כּוּפִין אוֹתוֹ לַעֲשׂוֹת לַעִיר דְּלִתִּים וּבְרִיחַ» תניא רבן שמעון בן גמליאל וכו': רק עיר הסמוכה לספר (= לגבול) צריכה חומה.

ורבנן זימנין דמקרו ואתי גייסא: ורבנן שחולקים על רשב"ג סוברים שלפעמים באים האויבים גם לערים מרוחקות יותר.

בעא מיניה רבי אלעזר מרבי יוחנן - כשהן גובין: כשגובים כסף מבני העיר לבניית החומה, האם מחלקים את הסכום לפי מספר הנפשות המתגוררות בעיר, או לפי המצב הכלכלי של כל אחד מבני העיר ומי שעשיר יותר משלם יותר. [הנמוק"י מבאר שהספק הוא האם האויבים באים להרוג נפשות ולכן יש לגבות לפי מספר הנפשות, או שהם באים לגזול ממון ולכן יש לשלם לפי הממון כי העשיר יפסיד יותר].

אמר לו רבי יוחנן לפי הממון שיש לכל אחד. והוסיף רבי יוחנן ואמר לרבי אלעזר 'אלעזר בני, קבע בה מסמרות' כלומר תזהר לדון כך ואל תזוז מהפסק הזה.

איכא דאמרי: השאלה היתה האם לגבות לפי קרבת הבתים לחומה, כי מי שקרוב יותר לחומה נמצא בסיכון גבוה יותר והוא צריך לשלם יותר. או שגובים לפי הממון שיש לכל אחד ומי שיש לו יותר ממון צריך לשלם יותר.

רבי יהודה נשיאה רמא דשורא אדרבנן: רבי יהודה הנשיא הטיל את הוצאות בניית חומת העיר על התלמידי חכמים יחד עם שאר בני העיר.

אמר לו ריש לקיש - החכמים אינם צריכים להשתתף בתשלום ההוצאות כי הם לא צריכים שמירה. דבר זה לומדים מהפסוק "וְלִי מֵהַ יָקָרוּ רַעֲיָהּ (= הצדיקים) אֵל, מִהַ עֲצָמוּ רְאִשֵׁיהֶם (כמה מרובים הם), אֶסְפְּרֶם מַחֹל יִרְבֹּן". את מי אומר דוד שהוא יספור? אם נאמר שהוא מתכוין לצדיקים שאם הוא יספור אותם הוא ימצא שהם מרובים יותר מחול, אין זה יתכן. כי על כל ישראל ביחד נאמר שהם רק כמו חול "וְיִכְחֹל אֲשֶׁר עַל שְׂפַת הַיָּם", וכי האם מספר הצדיקים בלבד הוא יותר מחול? אלא כוונת הפסוק שאם הוא יספור את המעשים הטובים של הצדיקים הוא ימצא שהם מרובים יותר מחול.

ואם כן קל וחומר הוא, אם חול המועט ממעשיהם של צדיקים, מגין על הים, כמו שנאמר "אֲשֶׁר שָׁמְתִי חֹל גְּבוּל לַיָּם", ודאי שמעשיהם של צדיקים שהם מרובים מחול שהם מגינים עליהם!

כי אתא לקמיה דרבי יוחנן: כשבא ריש לקיש וסיפר זאת לרבי יוחנן. אמר לו רבי יוחנן מדוע לא תביא לו ראייה מהפסוק "אֲנִי חוֹמָה וְשָׂדֵי כְּמַגְדָּלוֹת", 'אני חומה' זו תורה, 'ושדי כמגדלות' אלו תלמידי חכמים שהם שומרים כמו מגדלים.

וריש לקיש: שלא הביא לרבי יהודה הנשיא ראייה מהפסוק הזה, סבר שיש לדרוש את הפסוק הזה כמו שדרש רבא, וממילא אין ממנו ראייה.